

متن پرسش

۱) با سلام. استاد عزیز آیا شما با فلسفه تحلیلی آشنایی دارید؟ نظرتان در مورد این سنت فلسفی غربی چیست؟ و آیا آن را هم در امتداد همان روح حاکم بر فلسفه غرب می دانید؟ ۲) نظرتان در مورد ادعای شکاکان مبنی بر عدم جهان شمولی علیت و بین الازدهانی بودن ارزش اخلاقی چیست؟ ایشان این دو را در رد قطعیت وجود خدا می آورند.

متن پاسخ

در فلسفه تحلیلی مباحث حول محور مسائل اپیستمولوژیک نقد اول و یا نقد عقل محض مطرح میگردد. در این بخش کانت مقولات دوازده گانه ای را برای ذهن انسان متصور می‌شود که به وسیله ی آن ادراکات حسی را تحت مفاهیمی نظم می بخشد مانند زمان، مکان، علیت و... . به بیان ساده تر "چیزها هستند که خود را با مفاهیم تطبیق می‌دهند نه مفاهیم با چیزها" که این همان شکاکیتی است که در اندیشه کانت نهفته است و چیزی نیست جز ادامه فلسفه هیوم . ۲- هیوم انگلیسی به عنوان یک فیلسوف حسی رابطه بین علت و معلول را قبول ندارد و آن رابطه را واقعی نمی‌داند، بلکه مولود تداعی معانی ذهن می‌داند. یعنی می‌گوید: من علت و معلول را حس نمی‌کنم و فقط همراهی دو پدیده مثل همراهی برخورد سنگ و همراه آن شکستن شیشه را حس می‌کنم و چون علت بودن سنگ را برای شکستن شیشه حس نمی‌کنم نمی‌توانم بپذیرم. در جواب هیوم گفته‌اند اگر هیچ علیتی در هستی نیست، پس آن صورت ذهنی که در ذهن ماهست و حکایت از وجود عالم خارج از ذهن ما می‌کند، هم معلول عالم خارج نیست، و لذا هیچ دلیلی نداریم آنچه در ذهن داریم اثر واقعیت خارجی است، و این یعنی رسیدن به « ایده‌لیسم مطلق » یا انکار مطلق هستی. در حالی که هر انسانی به طور بدیهی واقعیت را می‌فهمد و قبول کرده‌است. پس هیوم مخالف بدیهی‌ترین باورهای هر انسانی است که انکار آن، اثبات آن را به همراه دارد. در واقع به هیوم اشکال کرده‌اند که اگر شما بخواهید اصل علیت را انکار کنید لازم می‌آید که اصلاً به هیچ واقعیتی اعتقاد نداشته باشید. چون اگر علیت را نپذیرید، پس نباید بپذیرید آن صورت‌های موجود در ذهن شما که معلول پدیده‌های خارجی است هم واقعاً معلول پدیده‌های خارجی است. پس باید بپذیرد که شما نمی‌توانید اعتقاد داشته باشید واقعیاتی در خارج از ذهن شما هست، در حالی که اگر چنین اعتقادی داشتید دیگر نمی‌توانستید کسی را مخاطب قرار دهید و با او سخن بگویید. پس در واقع آن چیزی را که در سخن انکار می‌کنید در عمل اثبات نموده‌اید، چرا که پذیرفتن این که واقعیتی در عالم خارج از ذهن هست یک امر بدیهی است،

پس انکار اصلی علیت و جاهت عقلی ندارد. آری! ممکن است گفته شود ما در بعضی موارد چیزی را علت چیزی گرفته‌ایم، و بعداً معلوم شده اشتباه کرده‌ایم و آن چیزی را که ما علت پنداشته‌ایم، علت واقعی نبوده‌است. که در این حال شخص منکر اصل علیت نشده‌است، بلکه علت را اشتباه گرفته‌است. و دانشمندان برای رفع این مشکل آزمایش را چند بار تکرار می‌کنند و با قاعده «حضورهای همزمان»، «غیبت‌های همزمان» و «تغییرات همزمان» امکان خطا را به حداقل می‌رسانند. تحلیل شناخت اصل علیت علامه طباطبایی (رحمة الله علیه) در جواب اثبات واقعیت اصل علیت در خارج از ذهن می‌فرمایند: «اصل علیت، قضیه‌ای است عقلی، و علمی است حصولی که از علم حضوری نفس به افعالش به دست آمده‌است». یعنی می‌فرمایند: اصل علیت قضیه‌ای است عقلی، یعنی عقل متوجه واقعیت آن در خارج می‌شود و نه حس، مثل سایر معقولات، مثل خدا و یا قوانین فیزیکی موجود در طبیعت و بعد ادامه می‌دهند که اصل علیت از نوع علم حصولی است که با تعقل و تفکر به دست می‌آید که البته آن نیز از علم حضوری نفس به افعالش حاصل می‌شود، یعنی ابتدا نفس انسان در نزد خودش یک رابطه‌ای بین خود و افعالش، مثل اراده کردنش حس می‌کند. یعنی وقتی شما در درون خود اراده کردید که عملی را انجام دهید، ابتدا متوجه می‌شوید یک رابطه‌ای بین شما و اراده شما هست، به طوری که شما بدون این اراده، باز می‌توانید موجود باشید ولی این اراده شما بدون شما نمی‌تواند باشد. پس در درون خود رابطه علت و معلول را به صورت علم حضوری کشف و حس می‌کنید، سپس همین رابطه را به پدیده‌های بیرونی تعمیم می‌دهید. متوجه می‌شوید یک رابطه‌ای بین شما و اراده شما هست به طوری که شما بدون این اراده می‌توانید موجود باشید ولی اراده شما بدون شما نمی‌تواند موجود باشد. پس ابتدا به همین صورت که عرض شد در درون خود رابطه علت و معلول را به صورت علم حضوری کشف و حس می‌کنید، سپس همین رابطه را به پدیده‌های بیرونی تعمیم می‌دهید. در این حالت است که عقلاً متوجه می‌شوید گویا رابطه بین گرمای دست شما با بخاری مثل همان رابطه شما با اراده شماست. و یا رابطه بین سنگی که به شیشه خورد و متعاقب آن شیشه شکست. مثل رابطه بین شما و اراده شماست، پس نتیجه می‌گیرید که واقعیتی به نام علیت در خارج از ذهن شما موجود است، که طرح ذیل، همین موضوع را می‌خواهد بیان نماید موفق باشید